

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Vitruvius Itervm Et Frontinus

Vitruvius

Florentiae, 1513

De gnomonicis rationibus ex radiis solis per umbra[m] inuentis & mundo
atq[ue] planetis. Cap. IIII.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12979

LIBER

Etas habēt mētes nō possunt nō in suis pectoribus de
dicatū habere (sicuti deorū) sic & Ennii poetae simu,
Lacrū, Accii autē carminibus qui studiose delectātur,
nō mō uerborū uirtutes, sed et figurā eius uidētur se
cum habere præsentiē, Item plures post nostrā memo
riam nascentes, cū Lucretio uidebūtur uelut corā de
rerū natura disputare, de arte uero Rhetorica cum
Cicerone, multi posteriorū cū Varrone cōferēt sermo
nem de lingua latina, Non minus et plures philologi
cū græcorū sapiētibus multa deliberātes, secretos cū
his uidebūtur hēre sermones, Et ad summā sapien
tiā scriptorū sententiā corporibus absentibus uetusta
te florentes, cū insunt inter cōsilia, & disputationes,
maiores habēt q̄ præsentiū sunt auctoritates omnes.
Itaq; Cæsar his autoribus fretus, sensibus eorū ad
hibitis, & cōsiliis ea uolumina conscripsi, & prioribus
septē de edificiis, octauo de aq̄s, in hoc de gno
monias rōnibus, quē admodū eā radius solis in mur
do sunt per umbrā gnomonis inuēta, q̄busq; ratiōi
bus dilatentur, aut contrahantur explicabo.

De gnomonias rōnibus ex radius solis per umbrā
inuentis & mundo atq; planetis. Cap. III.

QUA autē sunt diuina mēte cōparata habētq;
admirationē magnā cōsiderātibus, q̄ um
bra gnomonis æquinocetialis, alia magni
tudine est Athenis, alia Alexādrīæ, alia Romæ, non
eadē Placentiæ, cæterisq; orbis terrarū locis, Itaq; lō
ge aliter distant descriptiones horologiorū, locorum
mutatiōibus, Umbrarum. n. æquinocetialiu magnitudi
nibus designantur analemmatorū forma, ex q̄bus

perficiuntur ad rōnem locorū, & umbræ gnomonum
 horarum descriptiones. Analēma est rō cōquisita so
 lis cursu & umbræ crescentis à bruma obseruatione
 inuenta, è qua per rōnes architectonicas arcinūq; de
 scriptiones est inuētus effectus in mūdo. Mūdos autē
 est omniū naturæ rerū cōceptio summa, cœlūq; siderū
 bus cōformatū, Id uoluitur cōtinenter circū terrā, at
 q; mare per axis cardines extremos, Nāq; in his lo
 cis naturalis ptās ita architectata est, collocauitq; car
 dines tanq̄ centra, unum à terra & à mari in summo
 mundo, ac post ipsas stellas septentrionum, Alterum
 trans cōtra sub terra in meridianis ptibus, ibiq; cir
 cum eorū cardinū orbiculos, tāq̄ circum centra, ut in
 torno perfeat, qui græce $\tau\omicron\lambda\omicron\iota$ nominātur, per quos
 puolitat sempiterno cœlū, Ita media terra cū mari,
 centri locū naturaliter est collocata, His natura disposi
 tis, ita uti septentrionali parte à terra excelsius ha
 beat altitudine centrum, in meridiana autē parte infe
 rioribus locis subiectū à terra obscuratur, tunc etiā
 per medium transuersa, & inclinata in meridiē cir
 culi delata zona duodecim signis est cōformata, quæ
 eorum spēs stellis dispositis duodecim partibus per
 æquatis exprimis depictam a natura figurationem.
 Itaq; lucentia cum mundo reliquoq; siderum ornatu
 circum terram mareq; peruolantia cursus perficiunt
 ad cœli rotūditatem. Omnia autem uisitata & inuisi
 tata temporum necessitudine sunt constituta, ex qui
 bus sex signa numero supra terrā cum cœlo perua
 gantur, cætera sub terrā subeuntia, ab eius umbra
 obscurantur, Sex autem ex his semper supra terram

LIBER

nituntur. Quanta pars enim nouissimi signi de-
 pressionē uersatione subiens sub terram occulta-
 tur, tantundem eius cōtrariæ uersationis necessitate
 suppressa rotatione circūacta trans è locis non paten-
 tibus & obscuris egreditur ad lucem, Namq; uis una
 & necessitas utrūq; simul orientē & occidentē perfi-
 cit, Ea autem signa cum sint numero .xii. partesq; duo-
 decimas singula possideant mundi, uersenturq; ab
 oriente ad occidentem continenter, tunc per ea signa
 cōtrario cursu luna, stella Mercurii, Veneris, ipse sol,
 itemq; Martis, & Iouis, & Saturni, ut per graduum
 ascensionē percurrentes, alius alia circuitiōis magni-
 tudine ab ocadente ad orientem in mundo peruagan-
 tur, Luna die octauo & uigesimo, & amplius circiter
 hora, cœli circuitiōnem percurrentes, ex quo cœperit
 signo ire, ad id signū reuertendo per fiat lunare mē-
 sem, Sol autem signi spatium, quod est duodecima ps
 mundi mense uertente uadens transit, ita duodecim
 mensibus duodecim signorum interualla peruagan-
 do, cum redit ad id signum unde cœperit, per fiat spa-
 tium uertētis anni, Ex eo, quem circulum Luna terde-
 cies in duodecim mēsis percurrit, eum Sol hisdem
 mensibus semel permetitur, Mercurii autē & Veneris
 stellæ arcū Solis radios solē ipsum, uti centrū itineri-
 bus coronātes regressus retrorsum, & retardatiōes
 faciunt, Etiā statiōibus ppter eā circinationē moran-
 tur in spatii signorū. Id autē ita esse maxime cogno-
 scitur ex Veneris stella, q̄ ea cū solē sequatur, post oc-
 casum eius apparēs in cœlo, clarissimeq; lucens ue-
 sperugo uocatur, aliis autē temporibus eū antecurrēs, &

oriens ante lucem, Lucifer appellatur, Ex eoq; nōnūq;
 plures dies in uno signo cōmorantur, alias celerius
 ingrediuntur in alterum signū, Itaq; q̄ nō æque per
 agunt numerū dierū in singulis signis, q̄tum sunt mo
 rata prius, transiliendo celerioribus itineribus per
 faciunt iustum cursum. Ita efficiatur utiq; demorentur
 in nōnullis signis, nihilominus cū eripiūt se à neces
 sitate moræ, celeriter cōsequantur iustā circuitiōem.
 Iter aut in mundo Mercurii stella ita peruolitat, uti
 trecentesimo & sexagesimo die per signorum spatia
 currens perueniat ad id signū, ex quo priore arcu
 latione cœpit facere cursum, & ita peræquatur eius
 iter, ut circiter tricenos dies in singulis signis habeat
 numeri rationem, Veneris aut cū est liberata ab im
 peditione radiorum solis, xxx. diebus pcurrit signū
 spatium, quo minus quadragenos dies in singulis si
 gnis patitur, cū stationē fecerit, restituit eā summā
 numeri in uno signo morata. Ergo totā circuitiōem in
 cœlo quadringentesimo & octogesimo & quinto die per
 mēsa, iterū in id signū redit, ex quo signo prius iter
 facere cœpit, Martis uero circiter sexcentesimo octoge
 simo tertio die siderū spatia pua gādo puenit eo, ex
 quo initiū faciēdo cursum fecerat ante, & in quibus si
 gnis celerius pcurrit cū stationē fecit explet dierū nu
 meri rōnē, Iouis aut placidioribus gradibus scādēs
 cōtra mūdi uersationē circiter tricētissexaginta q̄q;
 diebus singula signa pmetitur, & cōsistit p annos. xii.
 & dies tricētissexaginta tres, & redit in in id signū,
 ī quo ante. xii. ānos fuerat. Saturni uero mēsibus un
 de triginta & amplius paucis diebus peruadēs per

LIBER

signi spatium, anno nono & uigesimo circiter diebus
 clx. in quo ante tricesimo fuerat anno in id restitui-
 tur, ex eoq; quo minus ab extremo distat mūdo, tātō
 maiorem circanationem rotæ percurrendo, tardior ui-
 detur esse. Hi autem qui supra solis iter circanatiōes
 peragunt, maxime cum in trigono fuerint, quōd is in-
 ierit, tum non progrediuntur, sed regressus faciētes
 morantur, donicum idem sol de eo trigono in aliud si-
 gnum transitionem fecerit. Id autem nonnullis sic fie-
 ri placet, quōd aiunt, solem cum longius absit abstan-
 tia quadam, non lucidis itineribus errantia per ea si-
 dera obscuratis morationibus impediri, Nobis uero
 id non uidetur. Solis enim splendor perspiabilis, &
 patens sine ullis obscurationibus est per omnem mun-
 dum, ut etiam nobis apparet cum faciūt ea stellæ re-
 gressus & moratiōes. Ergo si tātis interuallis nostra
 species pōt id animaduertere, quid ita diuinitatibus
 splendoribusq; astrorū iudicamus obscuritates obici
 posse? Ergo potius ea rō nobis cōstabit, q̄ feruor quē
 admodū oēs res euocat, et ad se ducit (ut et fructus
 ex terra surgentes in altitudinē p̄ calorē uidemus, nō
 minus aqua uapores à fontibus ad nubes per arcus
 excitari) eadē rōne solis impetus uehemens radiis
 trigoni forma porrectus, insequētes stellas ad se per-
 ducit, & ante currentes ueluti refrenādo retinēdoq;
 non patitur progredi, sed ad se cogit regredi, & in
 alterius trigoni signum esse. Fortasse desiderabitur
 quid ita sol quinto à se signo potiusq̄ secundo, aut
 tertio, quæ sunt propiora faciat in his feruoribus re-
 tentiōes. Ego quemadmodum id fieri uideatur expo-

nam. Eius radii in mundo uti trigoni paribus lateribus forma lineationibus extenduntur, Id autem nec plus nec minus est ad quintum ab eo signo, Igitur si radii per omnem mundum fusi circinationibus uarentur, neque extentionibus porrecti ad trigoni formam linearentur, propiora flagrarent, Id autem etiam Euripides graecorum poeta animaduertisse uidetur, ait enim, Quae longius à sole essent, haec uehementius ardere, propiora uero contemperata habere, itaque scribit in fabula Phaetone sic, $\kappa\alpha\iota\ \epsilon\iota\tau\ \alpha\ \tau\omicron\omicron\gamma\ \rho\ \omicron,$ $\tau\alpha\delta\ \epsilon\upsilon\gamma\upsilon\varsigma\ \epsilon\upsilon\kappa\epsilon\alpha\tau\ \epsilon\ \chi\epsilon\iota.$ Si ergo res et ratio testimonium poetae ueteris id ostendit, non puto aliter oportere iudicari, nisi quemadmodum de eare supra scriptum habemus. Iouis autem inter Martis et Saturni circinationem currens, maiorem quam Mars, minorem quam Saturnus peruolat cursum, Item reliquae stellae, quo maiore absunt spatio ab extremo caelo proximaque habent terra circinationem, celerius percurrere uidentur, quaeque earum minorem circinationem peragens, saepius subiens praeterit superiorem, Quemadmodum si in rota, qua figuli utuntur, impositae fuerint septem formicae, canalesque totidem in rota facti sint circum centrum in inio, ad crescentes ad extremum in quibus haec cogantur circinationem facere, uerseturque rota in alteram partem necesse erit eas contra rota uersationem nihil minus aduersus itinera perficere, et quae proximum centrum habuerit celerius peruagari, quaeque extremum orbem rotae peraget, etiam si aequa celeriter ambulet, propter magnitudinem circinationis multo tardius perficere cursum, Similiter astra nitentia co-

LIBER

tra mundi cursum suis itineribus perficiunt circuitum,
 sed cæli uersatione redudationibus referuntur quodidia
 na temporis circulatione. Esse autem alias stellas tempera
 tas, alias feruentes, etiamque frigidas, hæc esse causa
 uidetur, quod omnis ignis in superiora loca habet scan
 dentem flammam. Ergo sol athera, qui est supra sera
 diis exurens efficit candentem in quibus locis hæc cur
 sum Martis stella, itaque feruens ab ardore solis effia
 tur, Saturni autem quod est proxima extremo mundo tan
 gitque congelatas cæli regiones, uehementer est frigi
 da, Ex eo Iouis cum inter utriusque circuitiones hæc cur
 sum, a refrigeratione caloreque eorum medio, conueni
 tes temperatissimosque habere uidetur effectus. De zo
 na. xii. signorum et septem astrorum contrarioque eo
 rum opere ac cursu, quibus rationibus et numeris
 transeunt ex signis in signa, et circuitum suum per
 ficiant, uti a præceptoribus accepi, exposui, nunc de
 crescenti lumine Lunæ diminutioneque, uti traditum est
 nobis a maioribus, dicam, Berosus qui a caldeorum
 ciuitate siue natione progressus in asiam, et discipli
 nam patefecit, ita est professus, pilam esse ex dimidia
 parte candentem, reliqua habere ceruleo colore, Cum
 autem cursum itineris sui peragens subiret orbem solis,
 tunc eam radios et impetum caloris corripit conuertitque can
 dentem, propter eius proprietatem luminis ad lumen. Cum
 autem ea euocata ad solis orbem superiora spectet, tunc
 inferiorem partem eius, quod candens non sit propter æ
 ris similitudinem obscuram uideri, cum ad perpendiculari
 lum extet ad eius radios totum lumen ad superiorem
 speciem retineri, et tunc eam uocari primam, cum præte

riens uadit ad orientis cœli partes, relaxari ab impetu solis, extremâq; eius partem candentiæ, oppido q̄ tenui linea ad terram mittere splendorē, & ita ex eo eam secundâ uocari, Quotidiana aut̄ uersationis remissione, tertiam, quartâ, indies numerari, septimo die sol cum sit ad occidentē, luna aut̄ inter orientē & occidentem medias cœli teneat regiones, q̄ dimidia parte cœli spatio distet à sole, itē dimidiam candentiæ conuersam habere ad terrâ. Inter solē uero & lunam cū distet totum mundi spatium, & luna orientis orbē sol retrospiciens, cū transit ad occidentē, eam q̄ longus absit à radiis remissam, quartadecima die plena rota totius orbis mittere splendorē, reliquosq; dies decreſcentia quotidiana ad perfectionem lunaris mensis uersationibus & cursu à sole reuocationibus subire rotam, radiosq; eius etiam menstruas dierū efficere rōnes. Vti aut̄ Aristarchus samius mathematicus uigore magno rōnes uarietatis disciplinis de eadē reliquit exponam. Nō enim latet Lunam suam propriūq; non habere lumen, Sed esse uti speculū, et à solis impetu recipere splendorem, Nāq; luna de septem astris circulum proximū terræ in cursibus minimum peruagatur, Itaq; quot mēſibus sub rotā solis radiosq; primo die anteq̄ preterit latens obscuratur, & quoniam est cum sole, noua uocatur, postero autē die quo numeratur, secunda, præteriens à sole, uisitacionem facit tenuem extremæ rotundationis, Cum tri-duum recessit à sole, crescit & plus illuminatur, quotidie uero discedens cū puenit ad diē septimū distās à sole occidente, circiter medias cœli regiones, dimi-

LIBER

dia lucet, & eius quæ ad solē pars spectat, ea est illuminata. Quarto aut̄ decimo die cū in diametro spat̄io totius mundi absit à sole per fiat̄ plena, & oritur cum sol sit ad occidentem, iō q̄ totum spat̄iū mūdi distans consistit cōtra, & impetu solis totius orbis in se recipit splēdorē. Septimodecimo die cū sol oritur, ea pressa est ad occidentē, uigesimo & altero die cū sol est exortus, Luna tenet circiter medias cœli regiones, & id quod spectat ad solem habet lucidū, in reliquis obscura. Item quotidie cursum faciendo circiter octauo & uigesimo die subit radios solis, & ita mēstruas per fiat rōnes. Nunc ut in singulis mensibus sol signa peruadens, auget & minuit dierum & horarum spatia dicam.

De solis cursu per duodecim signa. Caput. V.

HS nāq; cum arietis signum init, et partem octauam peruagatur, per fiat̄ æquinoctiū uernū, cū p̄greditur ad caudam tauri sidusq; uergiliarū, è quibus eminet dimidia pars præor tauri, in maius spatium mundi, q̄ dimidiū peruenit, p̄cedens ad septentrionalem partē. Et tauro cum ingreditur in geminos, ex orientibus uergiliis magis crescit supra terrā, & auget spatia dierū, deinde è geminis cū init ad cancrū, quib̄ breuissimū tenet cœli spatium, cum puenit in partē octauā per fiat̄ solsticialē tēpus, & p̄gens peruenit ad caput & pectus leonis, q̄ ea ptes cancro sunt attributæ. Ex pectore aut̄ leonis & finibus cæcri, solis exitus percurrrens p̄clit̄